

ÇOCUK EĞİTİMİNDE AİLENİN ETKİSİ

Neriman GİRİŞKEN*

Ö Z E T

Sağlam ve köklü eğitimin temeli, her şeyden önce, kişiye iyi ve gerekli alışkanlıklar kazandırmakla atılır. Bunun için de, en uygun zaman çocukluk çağıdır. Çocukluk çağında iyi bir eğitimin temelleri atılmamışsa, daha sonraları uygulanacak eğitimden kesin ve olumlu sonuçlar almak çok güçtür. Bu nedenle, eğitime çok küçük yaşlarda başlamak, çocukları iyi davranışlara alıştırmak ve onları topluma yararlı birer insan olarak yetiştirmek gerekir. Alışkanlıkların oluşmasında, aile, okul ve sokak çevresinin etkisi büyüktür. En etkin eğitim ocağı ise, ailedir. Çocuk birçok iyi ve kötü alışkanlıkları aile çevresinde gördüğü tutum ve davranışları taklit ederek kazanır. Çocuğun eğitiminde sorumlu olan kişiler, çocuk üzerinde en büyük etkiyi sözle değil, hareketleriyle yaparlar. Kendileri iyi birer örnek olmadıkça, hareketleri sözlerini yalanladıkça öğretimin etkisi olmaz. Çocuğa iyi ve kötü örneği verecek olan aile ve çevresidir.

Eğitimde ne aşırı hoşgörölüğe, ne de aşırı otoriteye yer vermemelidir. Çocuk, ikisi arası bir ortamda yetiştirilmelidir.

Birçok anne ve babanın eğitimdeki bilgisizlik ve anlayışsızlıkları yüzünden, devamlı olarak hata yapmaları çocukları kötü yollara sürüklemektedir. Kişilerde görülen; yalan söylemek, hırsızlık yapmak, kişisel çıkarlar için başkalarına türlü iftiralar atmak gibi kötü niteliklerin tümü, iyi yetiştirilmemenin acı sonuçlarıdır.

(*) Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Doçenti.

GİRİŞ

Ulusların yaşantısında çocuk eğitiminin oynadığı rol çok büyüktür. Kültür ve uygarlık alanında yükselmenin tek yolu, genç kuşakların öğretim ve eğitimi güvenlik altına almaktır. Özellikle, sanayinin ilerlemesi sonucu, kentlerde yüzbinlerce insanın bir arada yaşama zorunluğu, çalışma, yerleşim, gelenek, görenek ve toplumsal koşulların ayrımlı olması, çocuk eğitiminin önemini daha da arttırmıştır.

Eğitim; inanma, sevmeye ve alışkanlık işidir. Karakter ve irade, kazanılmış alışkanlıklardır. Sağlam ve köklü eğitim, her şeyden önce, kişiye iyi ve gerekli alışkanlıkları kazandırmakla olur. İyi alışkanlıklar için en uygun zaman çocukluk çağıdır. Çocukluk çağında iyi bir eğitimin temelleri atılmamışsa, daha sonraları uygulanacak eğitimden kesin ve olumlu sonuçlar almak çok güçtür. Bu nedenle, eğitime çok küçük yaşlarda başlamak, çocukları iyi davranışlara alıştırmak ve onları topluma yararlı birer insan olarak yetiştirmek gerekir. Ailede çocuk eğitimindeki amaç, okul çağına ulaşmadan önce, çocuklara bir takım iyi alışkanlıklar kazandırmak ve onları kötü kişi olmaktan kurtarmaya çaba göstermekle gerçekleştirilebilir. Yalnız, okul çağına kadar çocuklarının eğitimi ile ilgilenen aileler, okul hayatında ve yeni arkadaş çevrelerinde de, çocukların ruhsal ve ahlâki değişiklikleriyle ilgilenmeli, çocukların evde kazanmış ol-

dukları iyi alışkanlıkların bozulması olasılığını önlemelidirler.

Eflâtun, «Çocuk bütün vahşi hayvanların en huysuzudur,» Ord. Prof. Tunç «Çocuk eğitilmemiş kalacaksa, onun hiç doğmaması çok daha hayırlıdır», demiştir.

Kişilerde görülen; yalan söylemek, rüşvet almak, hırsızlık yapmak, kişisel çıkarlar için başkalarına türlü iftiralar atmak ve onları yok etmeye çalışmak gibi kötü nitelikler hep iyi yetiştirilmemenin acı sonuçlarıdır.

ÇOCUK ÜZERİNDE KALITIMIN VE ÇEVRENİN ETKİSİ

Günümüzdeki psikolojide modern görüş, çocuğun psikolojik davranışlarında kalıtım ve çevrenin birleşik etkileri olduğu şeklindedir. Hangi davranışlarda ve hangi tip ruhsal gelişmede, çevre ve kalıtımın rolü büyüktür? Psikologların bu konudaki tartışmaları halâ süregelmektedir.

Araştırmalar, bazı davranışlarda ve ruhsal gelişmede kalıtımın çok büyük rolü olduğunu göstermiştir. Kalıtıma bağlı davranışların ıslahında, çevre koşulları ne kadar çok düzeltilirse düzeltilsin, fazla olumlu sonuç alınamamaktadır. Örneğin; bir çocuğun reaksiyon zamanını çevre koşullarını düzelterek değiştirmek olanaksızdır. Şöyle ki; kalıtsal yapısı yönünden geç hareket eden, uyusuk, ağır kanlı bir çocuğu, istediğimiz kadar uğraşalım, eğitelim, hareketli ve faal bir kişi yapamayız. Başka bir

deyimle, bu çocuğa olgunlaşma niteliği kazandıramayız. Çünkü, olgunlaşma içten, kalıtsal yapıdan gelen bir niteliktir. Birçok hallerde olgunlaşma vuku bulunmamış bir çocukta, çevrenin ve eğitimin rolü hemen hemen sıfırdır. Kalıtsal yapıdan gelen olgunlaşma oluşmadıkça, çocuğun emekleme, yürümeye başlama, merdiven çıkma vb. hareketleri yapabilmesi ve konuşmaya başlayabilmesi olanaksızdır.

Çocukların gelişmeleri üzerinde yapılan araştırmalar, kişilerin çok farklı yeteneklere sahip olduklarını göstermiştir. Bunun için, çocukların bakım ve eğitimindeki modern yöntem, her çocuğun yeteneğinin optimal bir derecede geliştirilmesine yardım edilmesini öne sürmektedir. Her çocuğun kalıtsal yapı bakımından ayrı bir kişiliğe sahip olduğu konusu, anneleri, babaları ve çocuğun yetişmesinde sorumlu olan diğer kişileri çok zor durumlarda bırakmaktadır. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında hangi genetik etkenlerin rol oynadığı, yeni yeni anlaşılmaya başlanmış bir sorundur. Yeni bir bilim alanı olan Psikogenetik'in kurucularından Hall'e göre, kişi mücadeleci, seçen ve ayarlayan canlı bir organizmadır. O, dış uyarmaların kendi üzerinde yaptığı etkilerle hayata birdenbire atıvermiş değildir. Kişinin dış çevreye verdiği cevapları ayarlayan, denetleyen veya teşvik eden bir iç kuvvet veya kudretler vardır ki, bunlar da, kişinin kalıtsal yapısından gelir. Bu kalıtsal yapının kişinin

ruhsal eylemleri, tüm kaderi ve hayattaki başarısına önemli etkiler yaptığı da bir gerçektir.

Gerçekten, anne ve babaları çocuklarının doğumundan itibaren düşündüren en önemli sorun, çocuklarını nasıl bir yaşantının beklediğidir. Acaba çocuk annesinin ve babasının çabaları ve iyi niyetleri ile onun için tasarlanan ve uygulanmak istenen hayatı mı, yoksa onların istekleri dışında, kendisinin istediği, daha doğrusu tabiatının empoze ettiği bir hayatı mı yaşayacaktır? Özellikle, yirminci yüzyılın ilk 10-20 yıllarında Genetik Bilimi henüz kurulup, bir şekil alırken, kader felsefesi daha revaçta idi, «Anne ve babaların çabaları boşunadır, çocuk yaradılışının esiridir.» görüşü hakimdi. Bu görüşe göre; insanların çekirdeği nasılsa öyle kalır. Nice insanlar vardır ki, kuvvetli ve iyi bir eğitim gördükleri halde, günün birinde yine eski hallerine dönerler.

Yirminci yüzyılın ilk 20-30 yıllarında ise, özellikle, insanların öğrenilmiş ve sonradan kazanılmış davranışları üzerinde geniş araştırmalar yapıp, sonuçlar alınınca, bu kez fikirler birdenbire değişmiş ve çocuk nasıl doğarsa, doğsun, çocuğu istenilen şekle sokmanın ve iyi bir insan yapmanın anne, baba ve eğitimcilerin elinde olduğuna kuvvetle inanılmıştır.

Leibniz «bana eğitim olanağı verilsin, dünyayı yerinden oynatayım» demiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ise, fikirler

çocuğun kişiliğinin oluşmasında, ne sadece Allah vergisi yani; kalıtımın eseri, ne toplumun sürekli etkileri ve ne de eğitimin sonucu olduğu şeklindedir. Zaten işin en doğrusu da budur. Çünkü, gelişme daima kalıtımla çevrenin ortaklaşa etkisi sonucu normal bir yol izleyebilir. Genetik etkenler kişinin yetenek sınırlarını çizmektedir. Bu yetenek sınırlarının maksimal çizgisine ulaştırılması, ancak, kişinin uygun bir çevre içinde büyütülmesi ile mümkündür.

Kişiliğimiz, ruhsal ve sosyal etkenlerin oluşturduğu bir bütündür. Soyçekim (kalıtım) kişiliğin ham maddesidir. Aile, arkadaşlar, okul ve komşular, başka bir deyimle, çevre bu ham maddeyi şekillendirir.

Çocuğun kalıtsal yapısı ile ilgili bazı özellikleri, doğuştan hemen sonra meydana çıkar. Bir kısmı çocuk büyüdükçe görünebilir, diğer bir kısmı ise, bütün yaşantısı boyunca hiç görülmeyebilir. Çünkü, çocuğa o yeteneğinin meydana çıkması için, gereken çevre koşulları hazırlanmamıştır. Örneğin; güzel sanatlara karşı yeteneği olan bir çocuk gerek ailesi, gerekse komşuları tarafından öyle bir çevrede bulunabilir ki, onların arasında kaba, kırıcı, atılgan ve kavgacı olmayı büyük bir meziyet olarak benimser ve çocukta karakter bu yönden gelişir.

Adler'e göre, karakter özellikleri doğal değildir, hayatın ilk yılları karakteri tayin ve tesbit

eder. Örneğin: bir çocuk doğuştan tembel değildir. Çocuk tembelliği çevresinden benimser ve edinir. Çalışkanlık da, doğal bir nitelik değildir, alışkanlıkla kazanılır, alışkanlıkla kökleşir veya alışkanlık gevşetildiği oranda yitirilir, kökleştiği oranda ise, ihtiyaç haline gelir.

Çocukta öğrenme doğduğu günden başlar. Her toplumun kendine göre, çocuk yetiştirme yöntemleri vardır. Bu yetiştirme yöntemlerinin kalıtım etkenleriyle kaynaşmasından kişilik doğmaktadır. Beslenme, temizlik ve tuvalet eğitimi yöntemleri, çeşitli disiplinler, ceza ve ödül verme şekilleri belli bir organizma üzerine sürekli etkiler yaparak çocuğun davranışlarına ve kişiliğine şekil verir.

İnsan kişiliğinin temelleri çocuklukta atılır. Bu sonuç, klinik ve psikanalitik çalışmalar, çocukların uzun süreli gözlemleri, hayvan deneyleri ve kültürel antropolojik araştırmalarla saptanmıştır.

Hayatın ilk altı-yedi yılına kadar geçen döneminde, çocuk bazı temel davranış, duyuş ve düşünüş şekillerini kendi benliğine sindirmiş olur. Örneğin; çocuğa ileri derecede güvensizlik duygusu verilmişse; hayatın sonraki dönemlerinde de, bu güvensizliğin değişik şekillerde ortaya çıkacağını kabul edebiliriz. Bu, hiç bir zaman «çocuk altı yaşından sonra, hiç bir şey öğrenmez ve değişmez» demek değildir. İnsan, kuş-

kusuz, bütün hayatı boyunca bir çok şeyler öğrenir. Ancak, kişiliği belli çerçeve içinde gelişir ve değişir. Temel taşları çocuklukta atılmıştır. Eğer 10 katlı bir bina için temel atılmışsa ve çevre koşulları da uygun olursa, 10 katlı bir bina yapılabilir.

Kişilik özelliklerinin çocuklukta başlayarak geliştiğine dair bir çok araştırmalar vardır. Bugün nörotik ve psikolojik diye nitelendirilen birçok ruhsal bozukluklarda görülen belirtilerin (semptomların) kökeninde, çocuklukta yaşanan çeşitli olayların etkilerinin bulunduğu kabul edilmektedir.

Hayatın ilk altı-yedi yıllarının kişiliğin oluşmasında, gelişmesinde geniş ölçüde etki yaptığı ve çocuk hayatının en önemli zamanları olan bu dönemi aile içinde geçirdiği düşünülecek olursa, çocuk eğitiminde ailenin rolü küçümsenemez.

ÇOCUK EĞİTİMİNDE AİLENİN ROLÜ

İnsanların bugünkü tutum ve davranışları ile geçmişteki yaşantılarını ele alarak, aradaki ilişkileri psikolojik yönden değerlendiren psikanalistler, çocukluk çağlarındaki yaşantıların kişiliğin gelişmesinde geniş ölçüde etkiler yaptığını açıklamışlardır. Aile çevresi çocuğun her yönüyle etkilendiği ilk sosyal çevredir. Bu nedenle, en etkin eğitim kaynağı ailedir, evdir. En yetkin eğitim kurumları dahi, normal bir aile eğitimi ile karşılaştırılacak

olursa, üstünlüğün ailede olduğu görülür. Ailenin gülerak, severak, sevindirerek çocuk üzerinde öyle doğal etkileri olur ki, bu etkileri başka bir eğitim kurumunda sağlamak güçtür.

Çocuk, birçok iyi ve kötü alışkanlıkları aile çevresinde gördüğü tutum, davranış ve hareketleri aynen veya kısmen taklit ederek benimser. Böylece, ailede kazanılan bu alışkanlıklar bazan o kadar köklü ve sağlam olur ki, bunların okul, sokak vb. çevrelerde değişmesi olanaksız hale girer.

Aile ocağı, içinde yetişen bireylerin kişilikleri üzerinde kalıtsal, psikogenetik, sosyolojik ve kültürel yönden etkiler yapar. Ailenin psikogenetik etkisi teriminden, çocuğun anne ve babasından aldığı kalıtsal özelliklerinin aile içindeki diğer bireylerle olan psikolojik ilişkileri sonucu bir yön bulunması anlaşılır. Psikogenik özellikler kapsamına, çocuğun içe veya dışa dönük, iyimser veya karamsar, bencil veya insan-cil olması, kendine güven veya güvensizlik duyması girer. Kişinin bu saydığımız özelliklerinde kalıtımın yanı; biyolojik yapısının payı olmakla beraber, bu özelliklerin kalıtımla doğrudan doğruya bir ilişkisi olduğu saptanmamıştır. Bunlar, ailede çocuğun doğduğu günden başlayarak anne, baba ve kardeşleri ile olan çeşitli psikolojik ilişkileri sonunda meydana gelir. Psikogenik reaksiyon teorisine göre, bu karakterler kişide bir kez meydana gelince, sonradan çok fazla değişik-

liĝe uğramazlar. Eĝer, esaslı bir deĝişikliĝe uğramaları söz konusu olursa, bu deĝişiklik daha çok bu karakterlerin oluştukları ilk anlarda yani, kişinin hayatının ilk ay ve yıllarında olabilir. Eĝer hayatının belirli bir kısmında çok kötü olan bir kişinin birdenbire deĝiřtiđini, çok iyi bir insan olduğunu gösteren örnekler varsa, bunlar psikogenik tipte olmayıp, sosyal tipdeki deĝişikliklerdir.

Kültürel ve sosyal etkileri bir yana bırakarak, kişinin psikogenik özellikleri üzerinde duran bazı araştırıcılar genel olarak şu sonuçlara varmışlardır:

1. Psikogenik karakter özellikleri hayatın ilk devresinde oluşmaktadır.

2. Bebeklikte, ilk çocukluk çağlarındaki sezgiler ve anılar, örneğin; doyurulmadaki düzen ve düzensizlik, emzirme süresi, tuvalet alışkanlığı yönünden yapılan belletmeler, ceza veya ödül verme şekilleri, psikogenik karakterin oluşmasında rol oynamaktadır.

Aile bireyleri arasındaki psikogenik ilişkiler; kişide aşağlık veya üstünlük, güven veya güvensizlik, yeterlik veya yetersizlik, sevgi, korku ve nefret duygularını yaratır. Karı kocanın birbirleri ile, kardeşlerin kendi aralarında ve anne-babaları ile olan psikolojik ilişkileri de çok önemlidir. Mutlu veya mutsuz bir ailede, aile içindeki her birey daima iki esas psikolojik istek arasında bo-calar. Bunlardan biri, sevgi ve ko-

runma ihtiyacı, ikincisi, bağımsızlık, kendini bulma ve öncemseme (prestij) ihtiyacıdır. Her çocuğun anneden şefkate, babadan ise, sevgi ile karışık bir otoriteye ihtiyacı vardır.

Bebekler, yetişkinlerin tahmin edemeyecekleri kadar kurnazdırlar. Eĝer, çocuklar ilk günlerde ağlama ile iyi sonuçlar sağladıklarını ve isteklerinin daima yerine getirildiğini anlarılarsa, hep ağlarlar. Daha sonraları, yani, ileri yaşlarda ağlamak alışkanlığı kendilerinin okşanacakları yerde, azarlanmalarının nedeni olunca, şaşırırlar ve gücenirler. Dünya onlara soğuk ve sevimsiz görünür, hayal kırıklığı onları peşişan eder.

İstenilen ahlâki eğitime başlamanın en uygun zamanı, çocuğun doğduğu andır. Bu dikkate alınmaz, ileri yaşlarda uygulanması düşünülürse, o zaman çocukların kötü alışkanlıkları ile mücadele zorunluğu ortaya çıkar. Bu ise, çocukta büyüklerine karşı öfke ve dargınlıkların nedeni olur. Çok defa denir ki, «bu küçücük kusur elbette zamanla kendiliğinden geçer, bekliyelim bakalım.» Aslında, bu düşünüş tamamen yanlıştır. Yıllar çok çabuk geçer ve müdahale anı oldukça kısadır. Bu anı geçirmemek, vakit kaybetmeden harekete geçmek gerekir. Bu müdahalenin gecikmiş olmasından dolayı eğitimi noksan kalmış insanların toplumumuzda çok olduğunu unutmamalıyız.

Bunun için, bebeğin bakımında otorite ile hoşgörü arasında

uyarlı bir denge kurulmalıdır. Eğer, çevredekiler hoşgörü bilmez ve her zaman sert davranırsa en yetkin çocuk bile ahenkle gelişemez. Zorbalıkla hayvanın bile eğitilemeyeceği bir gerçektir.

Çocuklarda taklit eğilimi çok kuvvetlidir. Çocuklar işittikleri şeylerden çok, gördüklerini taklit ederler. Onlar, çevrelerinin rengini alan bukalemun gibidirler. Çocuk bir çevrede ne kadar çok yaşar ve yaşadığı çevreyi ne kadar çok severse, o çevrenin âdetlerini, gelenek ve göreneklerini, iyi ve kötü hareketlerini o kadar çok benimser. Benimsemeye ve taklide en uygun çevre ise, aile ocağıdır.

Psikanalizin kurucusu olan Freud, insan karakterinin bir tabakalar dizisinden oluştuğunu söyler. Freud'a göre; insanın karakteri, etkileri altında kaldığı kişilerin, karakter özelliklerinin bir toplamıdır, sentezidir. Şöyle ki, çocuk ilk önce annesine veya babasına benzemek ister. Bu nedenle, ilk hayat yıllarında baba ve annenin oynadığı rol çok önemlidir. Erkek çocuğun ilk modeli babasıdır. Kız çocuk ise, hayatının ilk yıllarında sadece annesi gibi olmak arzusunu duyar. Annesi gibi konuşmaya, yürümeye, giyinmeye çalışır. Kendisini kelimenin gerçek anlamı ile annesinin bir benzeri, eşi haline getirmeye uğraşır. Bununla beraber kız veya erkek çocuk zamanla, ilk modeli olan anne ve babanın yerine, başka modeller aramaya başlar. Kız çocuk ablalarını, kadın öğretmenlerini, tanınmış kadınları, erkek

çocuk ise, ağabeylerini, amcalarını, öğretmenlerini veya tanınmış erkekleri kendisine örnek seçer. İnsan hayatının ilk yıllarında aile çevresi, kişiliğin gelişmesinde önemli rol oynar. Bu nedenle; aileyi oluşturan kişilerin çocuklar için daima iyi ve yararlı birer örnek olmaları gerekir. Çocuğun eğitiminde sorumlu olan kişiler, çocuk üzerinde en büyük etkiyi sözle değil, hareketleri ile yaparlar. Kendileri iyi birer örnek olmadıkça, hareketleri sözlerini yalanladıkça, öğretimin önemi kalmaz. Bir çocuğa iyi ve kötü örneği ailesi ve çevresi verir.

Her çocuğun kalıtsal yapı bakımından ayrı bir özelliği vardır. Aynı öğrenim ve eğitimi gören nice kardeşler vardır ki, zekâ ve ahlâk yönünden birbirine benzemezler. Biri tam anlamı ile akıllı, dürüst, iyi ahlâk sahibi ve insan-cıl, diğeri ise, haylaz, bencil ve ahlâksız olabilir. Bu gibi ayrımları küçük yaşlarda da görmek mümkündür. İki kardeşten birinde kendi nefisini seyme eğilimi, diğeri ise, başkalarını seyme eğilimi daha kuvvetli olabilir. Gerçi, her çocukta bu her iki eğilim vardır. Fakat, bunların kuvveti ve derecesi bir değildir. Bazı çocuklarda bu iki eğilim yani, özgecilik ve bencillik eğilimleri bir denge gösterir. Bazı çocuklarda ise, biri diğeriinden daha ağır basar.

O halde, bu gibi hallerde ne yapmak gerekir? Büyüklere düşen görev nedir? Eğitici nasıl hareket etmeli ve davranmalıdır ki, çocu-

ğun yetenek ve eğilimlerini en uygun bir şekilde geliştirebilsin?

Eğiticinin en önemli görevi; çocukta gerekli ve yararlı olduğunu saptadığı iyi yetenekleri elinden geldiğince işlemek ve geliştirmektir. Bu, çok olumlu bir yöntemdir. Bir sporcucu kendi alanında başarılı olmak için, nasıl bıkmadan, usanmadan koşma, sıçrama gibi beden hareketlerini yaparsa, eğitici de, kuvvetlenmesini ve gelişmesini istediği eğilimleri öylece sık sık işlemek ve harekete getirmek zorundadır. Örneğin; bir çocuğa iş ve çalışma zevkini aşılama için, ona fırsat düştükçe, kuvvetiyle orantılı bir çok küçük işler yaptırmalıdır. Çocuğu yardım se-ver ruhlu yapmak için, ona çeşitli vesilelerle, para yerine, fiilen yardım yapma olanakları sağlanmalıdır. Çocuğun mazbut ve düzenli olmasına çaba göstermelidir.

Hiç bir alışkanlık birden bire meydana gelemez. Çok defa tekrar edilerek yapılan hareketlerin ve yaşanan büyük, küçük bir çok olayların insanlarda alışkanlık denilen ruhsal bir hal meydana getirdiği bir gerçektir. İnsan başlangıçta her hangi bir tutum ve davranıştan hoşlanmayabilir. Fakat zamanla bu tutum ve davranışlara, görerek ve uygulayarak alışır, sever ve nihayet onları yapmak için kendi ruhunda bir ihtiyaç duymaya başlar. Temizliğe ve sigaraya alışanlarda olduğu gibi.

Alışkanlıkların köklerini aile eğitiminde, okul ve sokak çevrelerinde yaşanan küçük ve büyük olaylarda aramak gerekir.

Demek oluyor ki, çocukların yetenek ve eğilimlerini olumlu bir yönde geliştirmek için, onlara arzu ettiğimiz hareketleri sık sık yaptırmak gerekmektedir. Buna karşılık, çocuk için zararlı olacak eğilimlerin de, ortadan kalkmasına çaba göstermek veya gelişmesine engel olmak gerekir. Kendi nefisini gereğinden fazla sevdiğine inandığımız bir çocuğun her hoşuna giden şeyi yapmasına fırsat verilmemelidir. Böyle çocuklarda insancıl eğilimlerin geliştirilmesine, bencillik eğilimlerinin azaltılmasına çaba gösterilmelidir. İşlemeyen ve çalışmayan bir organ zamanla nasıl zayıf kalır ve körleşirse, işlemeyen veya işletilmeyen eğilimler de zamanla aynı şekilde zayıflar ve sonunda körleşir.

Eğitici, fena bir doğrultuya yönelmiş eğilimleri işletmemekle, onları tümüyle yok etmiş olmuyor. Burada eğitim yeni bir doğrultu yaratamadığı gibi, bir yetenek ve eğilimi de tüm olarak yok edemez. Sadece bu davranışları körleştirmeyi başarabilir.

Çocukların kendi dar çevrelerinde düzenli olmaya ve kudretleri çerçevesinde kendi işlerini kendilerinin görmelerine alışmaları da çok önemlidir. Bu konuda yapılan ihmaller, çocukları kayıtsızlıklara ve düzensizliklere alıştıtırır. Buna ait bir örnek verelim; bir çocuk odanın köşesinde küçük makası ile renkli kâğıtlar kesiyor, kendi kendine eğleniyor. Aradan bir süre geçiyor, derken, kendisine başka bir uğraşı aramak için yerinden kalkıyor ve her şeyi olduğu

gibi bırakıyor. Ortalığı düzeltmekle uğraşan anne, çocuğun dağıttığı şeyleri topluyor ve yerlerine koyuyor, ortalığı temizliyor ve her şeyi düzene sokuyor. Çocuklara düzensizlik, kayıtsızlık ve derbederlik alışkanlıklarını aşılama için bundan daha etkili bir tutum düşünülebilir mi? Bu bakımdan, annelerin bu konularda çok hassas ve uyanık olmaları gerekir. Çocuğun düzenliliğe alıştırılması için, ele geçen fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmalıdır. Çocuklara daha küçük yaşlarda kendi işlerini kendilerinin görmeleri alışkanlığı kazandırılmalıdır. Onlara kendilerinin yapabilecekleri işlerde başkalarının yardımını beklememeleri fikri aşılanmalıdır.

İlk günlerde çocuk eşyalarını, oyuncaklarını yüz üstü bırakıp gitmeye heves eder. Çünkü, çocuk başlangıçta eşyalarını toplamaktan hoşlanmaz. Fakat düzenliliğe önem veren, düzenliliğin ve kendi işini kendi yapmanın önemini bilen anne ve babalar bu nokta üzerinde her vakit önemle duracak olurlarsa, çocuk kolayca düzenliliğe alışır ve bu hareketleri hem normal görmeye ve hem de eşyalarını toplamaktan zevk duymaya başlar. O derecede ki, başka biri kendisine yardım etmek istese, çocuk üzülür ve hatta isyan eder. Eğer, çocuğa oyuncaklarını her oynadıkça kaldırması, yerine koyması için daha küçük yaşlarda çok fazla baskı yapılmış ise, bu baskıların etkisi ile çocukta olumsuz bir davranış oluşur ve gelişir.

Çocuk eğitiminde sabırlı ol-

mak, eğitimcinin en birinci niteliğidir. Bazı yetişkinler çocukların her şeyi, tam onların istedikleri şekilde ve dakikasında yapmalarını arzularlar. Fakat, bunlar çocuklarda zaman kavramının daha gelişmediğini ve hemen hemen sıfır olduğunu, bir şeyi büyükler gibi yapamayacaklarını bilmezler. Çocuk kırar, dökerse, hemen sabırsızlanır, sinirlenir, çocuğu azarlar, hatta döverler. Onların bu sabırsızlığı çocukta karşı koyma duygusunu doğurur. Yani; çocuk işbirliği yapmamaya karar verir. Bu hallerde, çocukta iyi alışkanlıkların yer etmesi yavaşlar, hatta bazan olanaksız bir durum alır.

Çocuk eğitiminde en önemli hususlardan biri de, çocuğa verilen eğitimin, çocuğun olgunlaşma ve ruhsal gelişmesine uygun olması, zamanında ve yerinde uygulanmasıdır. Erken ve baskılı eğitimden kaçınılmalıdır.

ÇOCUK YETİŞTİRMEDE DİSİPLİN ve YOL GÖSTERME

Her çocuk kendisini seven anne babasının uyarma, yol gösterme ve disiplinine muhtaçtır. Anne ve babalar çocuklarına, çevrenin hoş karşılamıyacağı davranışları yapmaktan sakınmaları için yardım etmeli ve çocuğa kendi davranışlarını kontrol etmesini öğretmelidir. Bazı çocukların huzuzlanarak, büyüklerine kötü sözler söylediği, ya da tekmelediği işittir, tanık olunur. Küçük çocuklarda bile, bu gibi tutum ve davranışları hoş görmek, çocuğa yapı-

lan en büyük fenalıktır. Çocuğa iyilik yapmak isteniyorsa, onu hayata hazırlamak, diğer kişilerin de hoş görüp, doğru bulacakları davranışları onda geliştirmek gerekir. Toplumca hoş karşılanan, önemsenen davranışları olan çocukların kendilerine ve yeteneklerine güvenleri artar, hatta, başarı şansları da çoğalır.

Sadece küçük çocuklar değil, erginlik çağındaki çocuklar da büyüklerin disiplin ve yol göstermelerine gereksinime duyarlar. Bu dönemde gençlerde ortaya çıkacak huy değişiklikleri ve çelişik davranışlar karşısında soğuk kanlı olmak, anlayışlı hareket etmek ve anî tepkilerden kaçınmak yerinde olur. Temel sorun, gençlere hangi ölçüde özgürlük tanınacağını, nerede dur deneceğini iyi ayarlamaktır. Gençler, özgürlük başlarına vurduğunda, kendilerini birinin dizginlemesini beklerler.

ANNE BABA ARASINDA FİKİR BERABERLİĞİ

Çocuklarının ilerde mutlu ve topluma yararlı kimseler olmasını isteyen anne ve babalar, disiplin konusunda fikir beraberliğinde bulunmalıdırlar. Çocuklara karşı nasıl davranacaklarına birlikte karar vermelidirler. Eğer çocuklar, anne ve baba arasında fikir ayrılığı olduğunu bir kez sezerlerse, her rastlantıda bundan yararlanmaya kalkışırılar. İstediklerini elde etmek için, anne ve babalarının tartışmalarına neden olurlar. Disiplin konusunda, anne ve babaların aynı düşüncede olduğu ailelerde

ise, çocuklar özellikle, önemli isteklerinde anne babalarının, onların önünde olmasa bile, konuşup anlaşarak bir karara varacaklarını bilirler. Yine çocuklar bilirler ki, varılan karar kesindir ve hiçbir şekilde değiştirilemez.

ÇOCUKLARDA GÜVEN DUYGUSU

Çocuklarda güven duygusunun geliştirilmesi de çok önemlidir. Çünkü, çocuğun bütün hayatı boyunca devam edecek olan davranışları, bu güven duygusu üzerine kurulacaktır. Kendilerine güvenleri olmayan ve kendilerini başkalarından aşağı gören kişiler, toplumda bu aşağılık duygularını örtmek için isyankâr, saldırgan ve kavgacı olurlar. Yalnız, çocukta güven duygusunu yerleştireceğim diye, bazı anne ve babalar, bu konuda çok aşırı hareket ederler. Çocuğa herkesten üstün olduğu sanısını da kazandırmamak gerekir. Aşağılık duygusu kadar değilse de, kendini olduğundan yüksek görmenin (megalomani) de bir çok sakıncaları vardır. İnsan olan herkesin bazı zayıf yanları olacağını, her fırsatta çocuğa hatırlatmak gerekir.

ÖVMENİN ÖNEMİ

Çocukları övmek için, uygun durumları daima bir fırsat bilmeli ve bunlardan yararlanmalıdır. Çocukta kişiliğin gelişmesine anne ve babalar her zaman yardımcı olmalıdırlar. Şöyle ki, iyi davranışlar ve tutumlar zamanında övülürse, başka bir deyimle; çocuk

çevreden aferin ve övgü görürse, kendine olan güveni gelişir ve artar. Okuduğu şeyleri daha kolay anlar ve öğrenir. Çocuğun davranış ve tutumlarını yerli yersiz eleştirme ve kınamalar ise, olumsuz bir etki meydana getirir, çocuğun öğrenme ve gelişmesini engeller, hevesini kırar. Gerçi, çocuğun yaptığı herhangi bir işi tümüyle değerlendirirsek, bunda iyi yönlerin yanı sıra, kötü yönlerin bulunduğunu da görürüz. Bu durumda, genel olarak, iyi olmayan yanları zaman zaman görmemezlikten gelmek, iyi yanları ise, övmek çocuğun kişiliği üzerinde çok olumlu gelişmelerin meydana gelmesini sağlar. Çocukları her davranışlarında azarlamak ve yermek ise, onları kötümser yapar, kendilerine olan güvenlerini kaybettirir, çekingen olmalarına sebebiyet verir. Anneler, babalar ve eğitimciler bu nokta üzerinde önemle durmalıdırlar.

ÇOCUK YETİŞTİRMEDE YAPICI VE YIKICI HAREKETLER, ANNE VE BABALARIN ÇOCUKLARININ DAVRANIŞLARINI DÜZELTİRKEN İŞLEDİKLERİ BAZI HATALAR

Çocukların davranışlarını yararlı ve beğenilir bir biçime sokmak için, anne, baba ve eğitimcilerin uyguladıkları çeşitli yöntemler vardır. Bunlar arasında olumlu sonuçlar verenler olduğu gibi, çocuğun gelişmesini ve sağlıklı bir kişilik kazanmasını kesinlikle engelleyen olumsuz yöntemler de

vardır. Bu nedenle, bu konuda en önemli olan sorun, olumsuz etkiler yapan yöntemlerden kaçınmaktır. Aksi halde, eğitim bir yandan yapıcı olurken, diğer yandan da yıkıcı olur. Örneğin; şu, ya da bu nedenle arkadaşları ile iyi geçinmeyen ve arada bir kavga çıkaran çocuğa «bak çocuğum, oyunda geçimsizlik iyi bir şey değildir, geçimsiz çocuklarla kimse oynamak istemez.» diye öğüt verilecek yerde, «sen ne kadar geçimsiz bir çocuksun, kimse seninle oynamak istemiyor.» denilerek çocuk terslenirse, bu çeşit eleştiriler, çocuğun davranışını düzeltmeye yaradım edecek yerde, onda oyun arkadaşlarına karşı kin ve garez duygularının gelişmesine ve bu sözlerle yaratılan «aşağılık duygusu»nun kökleşmesine yol açar. Bu şekildeki davranış ve tutumlar çocuğun kendine güvenini baltalar ve sosyal ilişkilerinde dengesizlikler oluşturur. Bu da gösteriyor ki, eleştiri yıkıcı değil, yapıcı olmalıdır.

Amerika'da aynı yaşta ve zekâ durumunda bulunan üç ayrı öğrenci grubu ele alınmış, önce bu gruplardaki çocukların başarı dereceleri saptanmıştır. Sonra, bu çocuklara belirli bir süre içinde, ayrı ayrı davranış ve tutumlar uygulanmıştır. Şöyle ki; birinci grup öğrenci, çalışmalarını yönünden devamlı olarak takdir ve teşvik edilmiş, ikinci grup öğrenci, her tutumu ile eleştirilmiş ve yerilmiş, üçüncü grup öğrenci ise, kendi hallerine bırakılmış, kendileriyle hiçbir şekilde ilgilenilmemiştir. Bu denemeler sonunda, bi-

rinci gruptaki çocuklarda, belirli bir ilerleme görüldüğü halde, diğer iki gruptaki çocuklarda, duraklama ve hatta bir gerilemenin olduğu saptanmıştır. Bunun gibi bir çok araştırmalar göstermiştir ki, gerek eğitimde ve gerekse öğretimde çabaları ve iyi niyetleri eleştirmek, ya da teşvik etmemek çoğu kez başarıyı azalttığı gibi, çocukta bir acizlik ve hatta aşağılık duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. Bununla, eğitimde eleştirinin yeri yoktur, demek istemiyoruz. Elbette, çocukların yanlış ve noksan çalışmaları ve işleri eleştirilecek, istenmeyen hareketleri düzeltilmeye çalışılacaktır. Fakat, özellikle, belirttiğimiz gibi, eleştiri cesaret kırıcı ve yıkıcı olmamalı, yapıcı olmalıdır. Çocuklara onurlarını ve kişiliklerini yaralayıcı ve hırpalayıcı şekilde davranmak çok yanlış bir tutumdur. Çocukların kusurları, yapıcı ve olumlu bir biçimde düzeltilmelidir. Onların her şeyi yetişkinler gibi yapamayacakları, hiç bir zaman unutulmamalıdır.

Bazı anne ve babalar çocuklarını her fırsatta terslerler, onlarda yetersizlik ve güvensizlik duygusunu yaratırlar. Çocuğa, «sen bunu yapamazsın, sen hiç bir zaman adam olmazsın, sen tembelsin, terbiyesizsin» derler. Bu sözler sürekli olarak çocuğun karakterinde olumsuz yönde etki yapar.

Burada bir noktayı daha belirtmek gerekir. Çocukları tehdit ve kışkırtmak yolu ile başarıya ulaştırmayı düşünmek de, çok büyük bir kusurdur. Bir çok anne ve babalar çocuklarını, sözde eğitmek

için, döverim, kovarım, baban olmam, annen olmam gibi, çoğu uygulamaya olanağı bulunmayan tehditlerle korkutmak yoluna başvururlar. Oysa ki, bu tehditlerin uygulanmadığını gören çocuklar, ya anne ve babalarına karşı daha asi olur, ya da devamlı bir takım korku ve duraksamalar (tereddütler) içinde davranış bağımsızlıklarını, kişisel atılımlarını kaybeder, pısrık olurlar. Çocuğun psikolojik yönden gelişmesi bozulduğu gibi, çocuk beden yönünden de yetersiz bir gelişme gösterir. Valin «Normallerde Görülen İkinci Derecedeki Ruhi Güçlükler» adlı eserinde; bu çeşit tehditlere maruz bırakılan çocukların da, yetişkinlik yıllarında da, aynı şekilde korku, antipati ve güvensizlik duygularının bulunduğu yazmaktadır.

Yetişkinlerin çocuklarını, sık sık kardeşleri ya da diğer çocuklarla kıyasladıklarını ve onların hoşlarına giden hareketlerini aynen uygulamalarını istediklerini duyarız, ya da tanık oluruz. Bu da çok kötü bir eğitim şeklidir. Çünkü, bu şekilde anne ve babalar çocuklara bile bile yetersizlik duygularını aşılamiş olurlar. Bunun sonucu, çocuklarda kendine güven azalır ve aşağılık duygusu filizlenir. Bu nedenle; çocuğun iyi olan bir şeyi benimsemesi isteniyorsa, o şeyin iyiliği, doğruluğu ve yararları çaba gösterilerek anlatılmalıdır. Çocuklar hiçbir şekilde kışkırtılmak yolu ile eğitilmemelidir. Böyle bir eğitim çocuğun ilerdeki meslek hayatında olduğu gibi, evlilik hayatında da, çok yıkıcı etkiler yapar, mutlu olmalarını engel-

ler. Çocukta iyimserlik duygusu yerine, karamsarlık duygusu gelişir.

Aile geçimsizlikleri de çocuklar üzerinde kötü ve olumsuz etkiler yapar, çocukların ruhsal yapılarını altüst eder. Anne ve baba arasındaki anlaşmazlıklar, çocuklarda fena anne, fena baba hayalinin meydana gelmesine neden olur. Bu gibi haller, gerek kız ve gerekse erkek çocuklarda evlilik ve yuva kurma yönünden çok kötü etkiler yapar. Onlarda yaşamları boyunca kurtulamıyacakları bir korku ve güvensizlik kompleksi oluşur.

Şikago Üniversitesi Ruhbilimcileri, mutlu aile yuvalarının daha çok, çocuklukları, mutlu ve iyi geçimli aile ocaklarında geçen kişiler tarafından kurulduğunu belirtmektedirler. Anne ve baba geçimsizlikleri yüzünden kişilikleri bozuk olan çocuklar ise, yetişkinlik çağlarında mutlu ve geçimli aileler kurabilmekte güçlük çekmektedirler.

Çocukların gelişmekte olan kişilikleri üzerinde, anne ve babanın bozucu ve yıkıcı etkilerinin nedeni, sadece geçimsizlik değildir. Bir çok anne ve babanın, çocuk eğitiminde kötü gelenek ve göreneklere bağlı kalmaları, bilgisizlik ve anlayışsızlık yüzünden, yukarıda belirtildiği gibi, devamlı olarak hata yapmaları, çocukları kötü yollara sürüklemektedir. İngiliz Ruh Bilimcisi Cyril Burt; suçlu grubundaki olguların (vak'aların) %60 ında ailelerin yetersiz eğitici olduklarını ve sakat eğitim yöntemleri uyguladıklarını bildirmek-

tedir. Viyana'lı Eichorn, «sakat eğitim yollarından birisi çocuğa ihmal edildiği, (savsaklandığı) ya da istenmediği duygusunun verilmesidir.» diyor. Eichorn'a göre; çocuğun savsaklanması (ihmal edilmesi) kadar, onu gereğinden fazla koruma çabaları da, eğiticiler için, yeni yeni davranış sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Painter ve Blanchard ise, kliniklerine getirilen suçlu ve eğitilmesi güç çocukların geçmişlerini inceledikleri vakit, bunların % 90 ında sakat eğitim ve bozuk disiplinin bu durumları meydana getirdiğini saptamışlardır.

Sheldon, incelediği suçlu çocuklar grubunun % 70 inde; anne ve babaların ya aşırı derecede sert, ya da aşırı derecede gevşek bir disiplin uyguladıklarını, bazı araştırmacılar ise, sık sık cezalandırmanın çocukları ya isyana ya da antisosyal davranışlara sürüklediklerini ortaya çıkarmışlardır. Aşırı ceza ile, (zahiri) yüzeysel itaatlilik (baş eğiş) sağlanmakta ise de, bu durumda çocuk, büyüklerine karşı kin, nefret ve isyankârlık duygularını gizli gizli beslemeye devam ettirmektedir. Dolayısıyla, çocukta sağlıklı bir kişiliğin gelişmesi çok güçleşmektedir.

Üzerinde önemle durulması gereken eğitim hatalarından biri de, aşırı koruma çabasıdır. Aşırı koruma; ya tahakküm şeklinde ya da taşkın şefkat şeklinde kendini gösterir. Ruhbilimciler, tahakkümün çocuklarda isyankârlık, saldırganlık, ya da aşırı uysallık gibi, kişilik zayıflığı oluşturduğunu, aşırı

şefkat ve korumanın ise, çocuklarda kavgacılık, zorbalık ve hatta suç ve cürüm eğiliminin gelişmesini kolaylaştırdığını belirtmektedirler.

Sigmund Freud, bu farklı (ayrılmış) eğitim şekillerinin iyilik ve kötülüklerini incelemiş, her şeklin aşırısının (ifradının) fenalıklarını açıklamış ve sonuç olarak, orta bir yolun bulunması gerektiğini öne sürmüştür. Eğitim ne aşırı hoşgörölü ve ne de aşırı otoriter nitelikte olmalıdır. Çocuk, ikisi arası bir ortamda yetiştirilmelidir.

Çocuklukta kazanılan iyi ve kötü alışkanlıklar hayat boyunca devam eder. Temelleri çocuklukta atılan yalancılık, inatçılık, kıskançlık ve bencillik gibi kötü tutum ve davranışların kökleşmesinde eğitimin rolü çok büyüktür.

Yalancılık, kişinin bir takım çıkarlar sağlamak amacı ile bile rek ve isteyerek karşısındakileri aldatmasıdır. Yapılan araştırmalar, bu anlamdaki yalancılığın, nefsinin kontrol edememek ve aşırı bencillikle çok yakından ilgili olduğunu göstermektedir. Alışkanlık halinde yalan söyleyenlerin kişiliklerinde daima bu iki özellik yani; nefsinin kontrol edememek ve aşırı bencillik bulunur. Bu hal, çocukların eğitimlerinde sosyalleştirme işinin gerektiği gibi başarılmadığını gösterir, yani; o kişiye başkasının hak ve çıkarlarına hiç olmazsa, kendi hak ve çıkarları kadar değer vermesi öğretilmemiştir.

Bir Hintli Düşünür «yalan, dünyada var olan yılanların en ze-

hirlişidir, insanların insanlara yapacakları kötülüklerin başında gelir» demiştir. Yalan söyleme alışkanlığının her şeyden önce, çocuğun aile çevresinde aldığı eğitimle büyük bir ilişkisi vardır. Özellikle aile çevresinde çocuğun aşırı bir baskı altında tutulması, istek ve nefsinin çoğu kez gizli yollardan ve büyüklere sezdirmeden doyurmak zorunda kalması, çocukta yalancılığın gelişmesine yol açar. Çocuk devamlı olarak, yakalanma, azarlanma ve cezalandırılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğundan, yalan onun için tek korunma yoludur. Hareketleri sürekli olarak eleştirilen çocuklarda da, yalancılık gelişebilir.

Yalnız çocukların doğru söyleyip söylemedikleri hakkında (hüküm verirken) yargıya varırken, ihtiyatlı (sakıntılı) olmak gerekir. Çocuklar her şeyi akıllarında tutamazlar, çok defa bir sorunun cevabını bilmezler. Oysa ki, büyükler onların bildiklerini sanırlar. Çocuklarda, zaman kavramı da oldukça belirsizdir (müphemdir). Dört yaşından aşağı bir çocuk, dün ile birkaç saat önceyi, 3-6 yaşlarındaki çocuklar, hayal ile gerçeği ayırt edemediği için yalan söylerler. Bu nedenle, küçük çocukların konuşmaları çok defa doğru olmayabilir. Fakat bu, gerçek anlamda yalancılık değildir. Çünkü, ortada en küçük bir aldatma niyeti yoktur.

Bu bakımdan, çocukların kasıtlı olmayan yanlış ifadelerine yalancılık damgasını vurmaktan çekinmelidir. Çünkü, bunların, ço-

cuğun ahlâk ve karakteri ile ilgisi yoktur ve zamanla kendiliğinden düzelir. Çocuğun saf saf söylediklerini, küçük bir yalan da olsa, yetişkinin kötü niyetli yalanları ile aynı önem ölçğine vurmak doğru değildir. Eğer, çocuk herhangi bir cezadan kurtulmak için yalan söylüyorsa, onu bu davranışa sürükleyen husus, büyükle-
rinin kudreti karşısındaki zayıflığıdır, korkusudur. Hangi çocuk, bunu sen mi yaptın? sorusuna karşı, kabahatini açıkça söyleyecek kadar kuvvetli olabilir. Korkudan söylenen yalanlarda, çocuğun önceden karşılaştığı haksız ve çok şiddetli cezaların etkisi olduğunu ve yine aynı ağır sonuçlarla karşılaşmak istemediğini düşünmek gerekir. Eğer çocuk korktuğu için yalan söylüyorsa, korkunun nedenini ortadan kaldırmak ve yalandan vazgeçmesine yardım etmek en uygun yöntemdir.

Cezalar çocukları, daha tehlikeli bir biçimde yalancı olmaya, ya da susmaya zorlar.

Rahat ve huzurlu bir ortamda büyümüş bir çocuk doğru olur. Bu, onun her hangi bir ahlâki çabası yüzünden değil, başka türlü olmayı aklından geçiremeyeceği içindir. İyi bir tutum ve şefkatle büyütülen çocuğun gözlerinde serbest ve rahat bir bakış vardır. Bu, yabancılara karşı bile aynı anlamı taşır. Oysa ki, azarlanmış, sert davranılmış bir çocuk, daima hırpalanacağı, azar işiteceği korkusu içinde bulunur. Küçük kusurları bağışlanmayan ve doğru yolda eğitilmeyen bir çocuk, tehlikeden kurtulmak için yalan söyler.

Bazı çocuklar arkadaşlarını ve büyüklerini aldatmak için, şaka olsun diye, yalan söyler. Bu durum espri yeteneği olan zeki çocuklarda görülür. Bazı çocuklar ise, arkadaşları arasında kendilerini emniyette hissetmedikleri ve hatta aşâğılık duygusundan tedirgin oldukları için, öğünmek amacıyla yalan söylerler. Aynı tutum ve davranış büyüklerde de görülmektedir. Aşırı derecede iyi kalpli ve iyi niyetli çocukların, zor durumda olan arkadaşlarını korumak için yalan söyledikleri de görülebilir.

Kendi hesabına söylenen yalan ile arkadaşı korumak için söylenen yalan arasında psikolojik bir ayrım vardır. Bu ikincisi, çocuğun bencillikten kurtulup, sosyalleşme yönüne adım attığına işarettir.

Yukarıda açıklanan yalancılıkla ilgili hususlar zamanla düzelebilir. Bu nedenle, bu tutum ve davranışların ahlâk ve karakter zayıflığı ile ilişkisi olduğu iddia edilemez. Fakat, bu konularda tedbir almak ve çocuğun gerçekler dışına çıkmamasını sağlamak gereklidir.

Çocukların ahlâkı üzerinde zararlı etkisi görülen ve tedavisinde çok dikkat edilmesi gereken sorun, gerçek yalancılıklardır. Gerçek yalancılıkta, çocuk sözlerinin doğru olmadığını bilir ve çıkar sağlamak için, bile bile yalan söyler. Çocuğu yalana iten nedenler ortadan kalkar ve koşullar normalleşirse, çocuk yalan söylemeyi akıldının köşesinden bile geçirmez.

anne ve babalar, çocuklarının kendilerine karşı, devamlı olarak artan, güvenç ve inanç duygularını kazanırlar.

Yalancılık olgularına, ancak, çevresel ilişkileri ile tüm olarak ele alındığı taktirde, engel olunabilir. Önce, çocukta yalancılığın gelişmesini kolaylaştıran nedenleri bulmak gerekir. Bunlar ortaya konduktan sonra da, aile çevresi çocuğa, doğru örnekler vererek, ona doğruluğun yararlarını, getireceği haz ve avantajları açık olarak anlatmalı, öğretmelidir.

KISKANÇLIK

Kıskançlık, hayvanlarda, küçük, büyük bütün insanlarda görülen ve tepkileri kişiden kişiye değişen kompleks bir duygudur. Büyük Ruh Bilimcisi Trellat, «aşırı derecesiyle kıskançlık gerçek bir deliliktir» demektedir.

Kıskançlığın nedenlerini kişinin ilk çocukluk dönemindeki aile eğitiminde ve en yakınları ile olan duygusal ilişkilerinde aramak gerekir, yani; kıskançlık duygusunun gelişmesinde aile ve çevresinin etkisi büyüktür. Yetişkinlerin, sadece düşünmeden ya da bir kaç dakika çocukla eğlenip, vakit geçirmek için, söyledikleri bazı sözler ve hareketler çocuğun gelişen ruhu üzerinde zararlı etkiler yapar. Çocukları sözde kızdırmak ya da korkutmak için yapılan, pabucun dama atıldı, kardeşini severim, seni sevmem, kardeşin akıllı, sen aptalsın vb. kıyaslamalar ve kıskandırmalar, çocuğun hasetlik ve kıskançlık duygularını uyandırır,

harekete geçirir ve zamanla geliştirir. Çocuklarda, kıskançlık duygusunu besleyip güçlendirmek, hem çocukluk yıllarında davranış bozukluklarının ortaya çıkmasına yol açar, hem de yetişkinlik yıllarında meslek ve aile hayatına başarı ile uyup, mutlu olma olanağını azaltır ve hatta engeller, ruh sağlığını bozar. Bu nedenle, büyüklerin bu duyguları kızıştırıcı söz ve hareketlerden kaçınmaları ve ortaya çıkması olasılı (muhtemel) durumları önlemeye çaba göstermeleri gerekir. Bilindiği gibi, yeni bir kardeşin dünyaya gelişi ile büyük çocukta bir tedirginlik ve bocalama olur, büyük çocuk her hangi bir etkiye gerek kalmadan kıskançlık duygusunun pençesine düşer. Bu ortaklık, ona eskisi kadar sevilmediği, yeni doğan kardeşinin yeğ tutulduğu (tercih edildiği) fikirlerini aşılır. Bu durum doğrudan doğruya, kıskançlık duygularını filizlendirir. Bu nedenle, kardeşin gelişi ile ortaya çıkan durum, çocuğun kişiliğini yıkmak için değil, güçlendirmek için kullanılmalıdır. Kardeşinin doğuşuna çocuğu önceden hazırlamak, bebek doğduktan sonra da, büyük çocuğa gücünün sınırları içinde, kardeşinin bakım ve ihtimamına iştirak ettirmek gerekir. Bu suretle, büyük çocuk, anesi küçükle uğraşırken kendisi savsaklanıyor (ihmal ediliyor) duygusuna kapılmaz.

Küçük kardeşlere karşı duyulan kıskançlık genellikle, saldırganlık biçiminde ortaya çıkmaktadır. Büyük çocukta küçüğü ısırma, burun deliklerini sıkıştırma,

üzerinden örtüsünü çekme, uyurken gürültü yapıp, onu uyandırma vb. huy değişiklikleri görülür.

Küçük çocuklardaki kıskançlık ile daha sonraki yıllarda görülen kıskançlık arasındaki bağıntı, henüz bilimsel çalışmalarla yeterli kadar aydınlatılmamıştır. Çocuklar normal olarak, büyüdükçe daha az kıskanç olurlar ve ilgilerini aile çevresinin dışına kaydırırlar. Diğer yandan, kıskançlık davranışlarını hayatlarının ilerideki dönemlerinde de sürdürürler ve yalnız kendi ailelerinin üyelerini değil, günlük hayatta karşılarına çıkan diğer insanları da kıskanırlar.

Kardeşini aşırı derecede kıskanan bir kişi, ileride bu kıskançlığından kurtulduğunu, artık kardeşlerine karşı, içinde kıskançlığın zerresinin kalmadığını söyleyebilir. Oysa ki, böyle bir insanın yakasını henüz bırakmamış olan kıskançlık, birgün başkalarının başarıları, ün kazanmaları, servet elde etmeleri karşısında, yeniden birbenbire ortaya çıkabilir. Büyüklerdeki kıskançlık çoğu kez öfke, nefret ve intikam duyguları şeklinde ortaya çıkar.

BENCİLLİK

Her fenalık bencillikten ileri gelir. Bencil insan yalnız kendini düşünür, her şeyde, sadece kendi çıkarları ile ilgilenir. İnsancıl kişiler kendi nefisleri kadar, başkalarını da severler. Bencil olan ve kendi çıkarlarını her şeyden üstün tutan bir çocuk, sıkışık durumlarda kolayca yalan söyler. Bu

gibi çocuklar her şeye sahip olmak isterler ve büyüyünce de başkalarının haklarını çiğnemeyi normal görürler.

Bencil olmayan bir çocukta ise, bu gibi kötü hallerin belirmesi olasılığı daha azdır ve başkalarını sevme eğilimi kuvvetlidir. Bu eğilim çocuğu fena hareketlerden uzaklaştırır.

Bencillik eğilimi kuvvetli olan bir çocuğa, çok küçük yaşta iyi eğitim uygulanırsa, insancıl duyguları geliştirilebilir ve bencil bir çocuk insancıl bir kişi olabilir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, bencillik, psikogenik karakter özelliklerindedir. Bunda kalıtımın payı olmakla beraber, tüm olarak oluşmasında, aile çevresindeki çeşitli psikolojik ilişkiler çok önemli rol oynar.

Psikogenik reaksiyon teorisine göre, bu karakterler kişide ilk aylarda veya yıllarda meydana gelir. Bu nedenle, ileri yaşlarda önemli bir değişikliğe uğramaz. Bunun için, daha çok küçük yaşlarda iken çocukta, insancıl duygusunun oluşmasına ve benimsetilmesine çaba göstermek gerekir.

İnsanlığın daha yetkin bir yarına kavuşması ancak, insanların bugünden daha az bencil olmaları ve kalplerinde sevgiye ve yardıma daha fazla yer ayırmaları ile mümkündür.

Çocuğun sosyal gelişmesinde ailenin yeri ve rolü gerçekten büyüktür. İyi bir aile görgüsü ve eğitimi, kişinin topluma uyumunun

temelidir. Aileye uyumu iyi olan çocuk, bu durumunu diğer gruplarda da devam ettirir.

Çocuk okula evindeki yaşayışının etkisi ile gider. İlk altı-yedi yılda evindeki yetişmesi iyi olan, evinde rahat ve huzur içinde yaşayan çocuk, okul hayatına, topluma kolaylıkla uyabilir.

İyi eğitilmiş bir çocuk sokakta, okulda ve toplumda türlü karakterde ve ayrımlı eğitim görmüş birçok yeni arkadaşlar edinir. Bu yeni ilişkilerin hepsi, çocuk için yeni birer eğitim çevresidir. Bu yeni çevrelerde çocuğun aileden almış olduğu eğitimin şekli ve niteliği ya olduğu gibi kalır, yani; değişmez ya da, çevrenin kötü etkileri çocuğun gömülü kalan fena huylarını üfleyerek alevlendirir. Böylece, çocuğun aile ocağında almış olduğu eğitim sarsılmaya ve bozulmaya başlar. Bu nedenle, çocuk eğitimine her vakit önem verilmesi gerekmektedir. Yeni çevrelerin yeni etkilerini daima dikkat ve ilgi ile izlemek ailenin kaçınılmaz görevlerindedir. Çocukta meydana gelen küçük çaptaki ruhsal ve ahlâki değişikliklerle çok yakından ilgilenmeli, çocukla-

rın evde kazanmış oldukları iyi alışkanlıkların bozulması olasılığına karşı gerekli önlemler (tedbirler) alınmalıdır. İşte, bu şekilde hareket edilirse, çocuğa verilen eğitim ve yapılan iyi telkinlerin kolay kolay sarsılmayacağına emin olabiliriz.

Yukardaki açıklamalardan anne ve babanın örnek insanlar olması sonucu çıkarılmamalıdır. İyi annelik ve babalık her şeyden önce bir sağ duyu, ruhsal olgunluk ve kişilik işidir. İyi anne ve baba olmak, çocuklukta dengeli bir aile ortamında yaşamaya bağlıdır.

Dengeli, güvenli, davranışlarında tutarlı olan ve kendi kişiliklerine sahip anne ve babalar, çocuklarını yetiştirmekte önemli zorluk çekmezler. Ancak, gelişme sırasında her çocukta, geçirdiği dönemlere göre, bocalamalar ve çatışmalar görülebilir ki, bunlar da normaldir.

Uygun bir çocuk eğitimini yüzme öğretmeye benzetirler. Bütün sorun, çocuğu bir yandan boğulmaktan korumak, öbür yandan ise yüzme öğrenmesine fırsat verecek kadar serbest bırakmaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Allendy. Renê., Tendar Nahit., 1945. İyi Bilinmeyen Çocukluk. Ahmet Sait Basımevi İstanbul. Say. 12-91.
- Başaran. E. İbrahim., 1971. Eğitim Psikolojisi. Ayyıldız Basımevi Ankara.
- Baltacıoğlu. İ. Hakkı., 1967. Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları. Millî Eğitim Basımevi İstanbul.
- Enç. Mitat., 1968., Ruh Sağlığı Bilgisi. Hamle Basımevi İstanbul.
- Ertem. Fevzi., Psikolojiye Giriş.
- Kanad., H. Fikret., 1969. Ailede Çocuk Terbiyesi. Millî Eğitim Basımevi İstanbul.
- Montegue, Ashley., Öncül. Remzi., Çocuklarınıza Ahlâki Değerleri Nasıl Kazandırabilirsiniz.
- Özgül., Halis., 1965. Şahsiyet. Özgül Yayınevi İstanbul.
- Öztürk. Orhan., 1970. Çocuğun Ruhsal Gelişmesi ve Gelişme İlkeleri. (teksir) Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Selçukoğlu. A. Şükrü., 1962. Eğitim Psikolojisi. İstanbul Basımevi Ankara.
- Şahinkaya. Rezan., 1967. Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile. Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara.
- Şahinkaya. Rezan., 1973. Çocuk Psikolojisi. Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara.
- Tunç. M. Şekip., 1950. Psikoloji Dersleri. Pulman Basımevi İstanbul.
- Yörükoğlu. Atalay., 1970. Ailenin Ruhsal Yapısı ve Aile İçi İlişkileri. (Teksir) Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Ankara.